

DISCURSURI
EDIFICATOARE
(1843–1844)

TREI DISCURSURI
LA OCAZII IMAGINATE

Carte apărută cu sprijinul
Konsul George Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond

SØREN KIERKEGAARD (5 mai 1813, Copenhaga – 11 noiembrie 1855, Copenhaga) a studiat teologie și filozofie la universitățile din Copenhaga și Berlin, absolvind-o pe cea dintâi în 1841 cu o teză despre ironia socratică și cea romantică. După articole politice și culturale în presa daneză, debutează în volum cu eseul *Din hârtiile unuiia încă viu* (1838), o critică la adresa lui Hans Christian Andersen. Despărțirea de logodnica sa Regine Olsen prilejuiește scrierea cărții care îi conferă celebritate, *Sau–sau* (1843). Urmează aproape 40 de volume semnate cu pseudonime sau numele propriu, cu subiecte variind între filozofie, psihologie, literatură și religie, care evidențiază primatul individului concret, istoric și contingent asupra oricărei realități depersonalizante și imposibilitatea de a „închide“ fenomenul vieții în categorii abstracte și explicative. În ultima parte a vieții stărnește senzație cu polemica sa împotriva autorităților bisericești daneze, cărora le reproșă superficializarea creștinismului. Opera sa a exercitat o influență considerabilă, fiind sursă de inspirație pentru teologia dialectică, existențialismul filozofic și creștin, pentru psihologia și literatura modernității.

Opere principale: *Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates* (*Despre conceptul de ironie, cu permanentă referire la Socrate*), 1841; *Frygt og Bæven* (*Frică și cutremur*), 1843; *Gjentagelsen* (*Repetiția*), 1843; *Philosophiske Smuler eller En Smule Philosophi* (*Fărâme filozofice sau O fărâmă de filozofie*), 1844; *Begrebet Angest* (*Conceptul de angoasă*), 1844; *Stadier paa Livets Vei* (*Stadii pe drumul vieții*), 1845; *Afsluttende videnskabelig Efterskrift* (*Post-scriptum neștiințific, concluziv*), 1846; *Kjerlighedens Gjerninger* (*Faptele iubirii*), 1847; *Opbyggelige Taler* (*Discursuri edificatoare*), 1845–1850; *Sygdommen til Døden* (*Boala de moarte*), 1849; *Bogen om Adler* (*Cartea despre Adler*), 1846–1847.

Traducătoarea, ANA-STANCA TABARASI, este lector la Universitatea din Mainz, bursieră a Fundației Alexander von Humboldt, alumna New Europe College, bursieră post-doc a Institutului de Istoria Religiiilor – Academia Română, colaboratoare a Centrului de Cercetare Søren Kierkegaard din Copenhaga. Este autoare a numeroase studii în reviste de specialitate din România, Germania și Danemarca și a unor volume de istoria ideilor, dintre care cele mai recente sunt *Der Landschaftsgarten als Lebensmodell. Zur Symbolik der „Gartenrevolution“ in Europa*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 2007 și (ed. împreună cu Julia Burbulla) *Gartenkunst und Wissenschaft. Diskurs, Repräsentation, Transformation seit dem Beginn der Frühmodernie*, Peter Lang, Bern et. al., 2011. Este coeditoare a seriei „Nature, science and the arts“, la Editura Peter Lang. Activitatea sa cuprinde și traduceri în volum din germană (Rüdiger Wischenbart, *Frica lui Canetti*, Univers, București, 1997, Christoph Ransmayr, *Morbus Kitahara*, Univers, București, 1999) și daneză (S. Kierkegaard, *Opere*, Humanitas, București, începând din 2006). Printre distincțiile sale literare se numără premiul de debut al Uniunii Scriitorilor din România, 2000.

Søren Kierkegaard

Opere

DISCURSURI
EDIFICATOARE (1843–1844)

TREI DISCURSURI
LA OCAZII IMAGINATE

Traducere din daneză, introducere și note de
ANA-STANCA TABARASI

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Silviu Nicolae
Coperta seriei: Gabi Dumitru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Cristina Jelescu, Iuliana Pop
DTP: Radu Dobreci

Tipărit la Proeditură și Tipografie

Søren Kierkegaards Skrifter, udgivet af Søren Kierkegaard Forskningscenteret,
bd. 5 og K5: *Opbyggelige Taler 1843. Opbyggelige Taler 1844.*
Tre Taler ved tænkte Leiligheder, Gads Forlag, København, 1998

© HUMANITAS, 2011, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KIERKEGAARD, SØREN

Opere / Søren Kierkegaard; trad. din daneză, pref. și note de Ana-Stanca Tabarasi. –
București: Humanitas, 2006 –
vol.

ISBN 978-973-50-1432-2

Vol. 3: Discursuri edificatoare (1843–1844). Trei discursuri la ocazii imaginare. – 2011.
– ISBN 978-973-50-3280-7

I. Tabarasi, Ana-Stanca (trad.; pref.)

14(38) Socrates

159.942.3

821.113.4-96=135.1

929 Socrates

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
rel. 021/408 83 50 fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

Notă asupra ediției

Volumul de față reprezintă traducerea ediției critice daneze *Søren Kierkegaards Skrifter 5: Opbyggelige Taler 1843; Opbyggelige Taler 1844; Tre Taler ved tænkte Leiligheder*, udgivet af Søren Kierkegaard Forskningscenteret, Gads Forlag, København, 1998. Pentru elaborarea notelor am folosit, de asemenea, cu acordul Centrului de Cercetare Søren Kierkegaard din Copenhaga, aparatul critic din volumul *Søren Kierkegaards Skrifter, K5: Kommentarbind til Opbyggelige Taler 1843; Opbyggelige Taler 1844; Tre Taler ved tænkte Leiligheder*, udgivet af Søren Kierkegaard Forskningscenteret, Gads Forlag, København, 1998, în care comentariile au fost redactate de Søren Bruun și Niels Jørgen Cappelørn.

Pentru trimiterile la jurnalul lui Kierkegaard am folosit abrevierea:

Papirer = *Søren Kierkegaards Papirer*, ed. de P.A. Heiberg, V. Kuhr și E. Thorsting, vol. I–IX, 1909–1948; ediția a doua, adăugită de N. Thulstrup, cu indice de N.J. Cappelørn, vol. I–XVI, Copenhaga, 1968–1978. Trimiterile sunt, conform uzanței internaționale în citarea jurnalelor, la volum, grupare (A cuprinzând jurnalul și însemnările personale; B, versiunile nepublicate și ciornele unor pasaje din opere, iar C, însemnările de lectură), numărul însemnării și eventual numărul paginii.

Citate biblice sunt reproduse după: *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, s.l., Societatea Biblică, 1989,

așadar în versiunea lui Dumitru Cornilescu, în unele cazuri cu modificări stilistice impuse de context și de sensul lor în edițiile daneze ale Bibliei folosite de S. Kierkegaard.

A.-S. T.

DOUĂ DISCURSURI EDIFICATOARE

de S. Kierkegaard

(1843)

*Aceste discursuri
sunt închinare
tatălui meu,
regretatul
Michael Pedersen Kierkegaard¹,
fost negustor de lânături
în acest oraș.*

Cuvânt înainte

Deși această cărțuție (intitulată „Discursuri“, și nu „Predicii“, pentru că autorul ei nu are autoritatea de a predicaⁱⁱⁱ, „Discursuri edificatoare“, și nu „Discursuri într-o edificare“, deoarece acela care le rostește nu are nicidecum pretenția de a fi *învățător*) nu-și dorește să fie decât ceea ce este, anume un lucru de prisos^{iv}, voind să rămână tănuț, așa cum pe ascuns s-a și născut, nu m-am despărțit de ea fără o speranță de-a dreptul fantastică. În măsura în care, fiind tipărită, pornește într-un fel de călătorie, am urmărit-o puțin cu privirea. Am văzut-o urmându-și calea pe drumuri singuratic, sau singuratică pe drumuri bătute. După câte o mărunț confuzie, înșelată datorită unei asemănări superficiale, l-a întâlnit în fine pe acel unul^v pe care cu bucurie și recunoștință îl numesc cititorul *meu*, acel unul în căutarea căruia a pornit, după care, dacă pot spune astfel, își întinde brațele și care e îndeajuns de binevoitor să se lase găsit, îndeajuns de binevoitor să o primească, indiferent dacă în clipa întâlnirii îl găsește fericit și pe deplin încrezător, sau doar „ostenit și gânditor“^{vi}.

Dar cum, pe de altă parte, fiind tipărită, ea rămâne liniștită, fără să se miște din loc, mi-am fixat pentru scurtă vreme privirea asupra ei. Părea o floare mărunț și neînsemnată în umbra mării păduri, pe care n-o căuta nimeni, nici pentru splendoare, nici pentru mireasmă, nici pentru gust. Și am mai văzut, sau am crezut că văd, cum pasărea pe care o numesc

citorul *meu* a zărit-o deodată, coborând în zbor către ea cu aripile întinse, culegând-o și luând-o cu sine. Iar după ce am văzut acest lucru, nimic altceva n-am mai văzut.

Copenhaga, 5 mai 1843^{vii}

S.K.

Ce așteaptă credința. În ziua de Anul Nou

Rugăciune

A mai trecut un an, părinte ceresc! Mulțumindu-ți că a fost trecut la timpul îndurării, nu ne înspăimântăm că va fi adăugat și când vom da socoteală. Căci ne mângâiem la gândul milei tale. Înaintea noastră se întinde Anul Nou cu cerințele-i și, chiar dacă pășim în el încovoiați, cu îngrijorare, pentru că n-am vrut și n-am putut să ne ascundem gândul de pofta ochiului cea înșelătoare, de dulceața răzbunării ispititoare, de mânia care ne-a făcut de neîmpăcat, de inima rece care ne-a îndepărtat, totuși nu pășim într-un tot cu mâna goală, pentru că vom lua cu noi amintirile îndoielilor temătoare care au fost liniștite, ale tăcutelor griji care au fost domolite, ale gândului împovărat care a fost înălțat, ale speranței de bucurie pline, care n-a fost făcută de rușine. Da, când în clipe de jale ne vom încuraja la gândul marilor oameni, uneltele tale alese care în grele încercări, în spaima inimii și-au păstrat mintea liberă, curajul neînfrânt, cerul deschis, vom adăuga și propria noastră mărturie, convinși fiind că, deși față de ei îndrăzneala noastră descurajare, iar forța noastră doar slăbiciune pare, tu ești totuși același, Dumnezeu Atotputernic care încearcă spiritele în luptă, Tatăl fără a cărui voie nu cade nici vrabia^{viii} la pământ. Amin!

*Epistola apostolului Pavel către Galateni,
capitolul 3, de la versetul 23 până la sfârșit*^{ix}

Credincioși ascultători, ne-am adunat aici în prima zi din an. Ziua pe care o sărbătorim nu are un nume bisericesc, și totuși celebrarea ei nu e mai puțin bine-venită, iar îndemnul ei la tăcută cugetare nu e mai puțin serios^x. Ne-am adunat în casa Domnului, unde trebuie vorbit întotdeauna despre același lucru, chiar dacă în mod diferit, după timp și împrejurări. Un an a trecut, a început altul; un an în care deocamdată nimic nu s-a întâmplat; trecutul s-a încheiat, prezentul nu este, ci e doar viitorul care nu este. În viața de zi cu zi avem uneori obiceiul de a ne ura reciproc cutare bine; în măsura în care credem că știm care sunt situația, gândurile și faptele cuiva anume, ne considerăm în stare să îndrăznim a-i ura un bine concret, care i se potrivește lui și vieții pe care o duce. Nici în această zi nu pregetăm să le demonstrăm altora bunăvoința și participarea noastră, urându-le cutare bine. Însă cum gândul la viitor și la posibilitățile lui de nepătruns este în această zi deosebit de viu pentru noi, urările au îndeobște o formă mai generală, sperând că astfel conținutul mai amplu al urării va putea cuprinde mai ușor multitudinea viitorului, fiindcă simțim dificultatea de a ura ceva concret în raport cu ceea ce e nedefinit și imposibil de definit. Dar nu îngăduim acestei dificultăți să ne împiedice urarea, nu lăsăm gândului timpul să neliniștească graba misterioasă și nedefinită a inimii, ci urmăm o bunăvoință care, chiar dacă nu merită să fie cinstită cu numele de iubire, nici nu trebuie disprețuită ca semn de ușurățate. Facem excepție pentru un singur om. La el inima noastră ține mai mult, în privința binelui său suntem mai plini de griji. Cu cât stau lucrurile mai mult

astfel, cu atât suntem mai conștienți de dificultate. Adâncindu-se în viitor, gândul rătăcește în năzuința-i neobosită de a obține prin forță sau prin ademenire o lămurire din partea misteriosului viitor; aleargă de la o posibilitate la alta, cercetându-le, însă zadarnic, și în tot acest timp sufletul care face urarea se întristează, așteptând să se întoarcă la el gândul și să-i spună ce ar trebui să ureze din adâncurile sale. Ceea ce alții fac ușor și fără vreo greutate, acestui om îi pare greu, complicat; ceea ce el însuși face lesne când e vorba de alții, îi e greu să facă față de cel pe care îl iubește cel mai mult; dificultatea devine mai mare pe măsură ce iubește mai mult. În cele din urmă nu știe ce să mai facă; nu vrea să lase persoana iubită din puterea sa, pradă viitorului, și totuși e nevoit să o facă; ar vrea să o însoțească de cele mai bune urări, și totuși nu are nici una.

Dacă sufletul îngrijorat al unui om s-ar simți prins în această dificultate, și-ar aminti probabil și de mărturiile auzite în aceste sfinte lăcașuri și poate ar merge la ele spre a chibzui și cerceta din nou dacă nu există cumva o urare atât de sigură încât să îndrăznească a pune în ea tot adâncul sufletului, fără a păstra vreo parte din el pentru altă urare care să fie și ea importantă pentru persoana iubită; o urare atât de sigură, încât ar fi mai degrabă de temut că nu va avea destulă profunzime s-o facă așa cum trebuie; urare pe care să nu fie nevoit a o însoți de noi urări pentru a se păstra; care să nu persiste în mod viclean după ce omul a încetat să-și mai dorească acel lucru; care să nu se refere la un singur lucru și să nu facă omul să uite de alt lucru capabil să intervină mai târziu în mod tulburător; urare care să nu se refere la prezent, ci să se potrivească pentru viitor, întrucât pentru acesta se face urarea. Dacă ar exista o astfel de urare, ar fi liber și fericit,

fericit datorită urării și încă mai fericit pentru că o poate adresa celuiilalt.

Într-adevăr, în aceste sfinte lăcașuri se vorbește despre multe lucruri bune. Despre cele lumești, sănătate, zile fericite, bogăție, putere, noroc, faimă strălucitoare; și omul e avertizat în privința lor. Cel care le are e avertizat să nu se încreadă în ele, iar cel care nu le are e avertizat să nu-și lege inima de ele. Despre *credință* se vorbește altfel. Se spune că e bunul cel mai înalt, cel mai frumos și mai de preț, bogăția mântuirii, de nemăsurat prin nimic altceva și de neînlocuit. E oare credința diferită de celelalte bunuri, în sensul că e bunul cel mai înalt, dar altminteri la fel ca restul, trecător și instabil, împărțit doar câtorva aleși, rareori pentru întreaga lor viață? Dacă ar fi așa, ar fi inexplicabil de ce se vorbește mereu în aceste sfinte lăcașuri doar despre credință și de ce credința e slăvită și neîncetat preamărită. Cel care vorbește despre ea ar trebui să fie sau în posesia acestui bun, sau lipsit de el și să îl dorească. Dacă ar avea-o, probabil ar spune: „Recunosc cu dragă inimă că e tot ce poate fi mai măreț, dar s-o laud față de alții nu pot, nu! Aș face să le fie și mai greu celor care n-o au; în plus, la acest bun se adaugă o tainică durere care mă face mai însingurat decât aș fi până și în cele mai grele suferințe.“ Într-adevăr, un mod de gândire nobil și plin de bunăvoință. Însă cel care n-ar avea-o, n-ar putea nici el s-o laude. Atunci s-ar întâmpla lucrul opus: credința ar fi singurul bun niciodată pomenit în aceste lăcașuri, pentru că ar fi prea măreață pentru a îndrăzni să avertizezi împotriva ei, prea minunată pentru a îndrăzni să o lauzi, de teamă că ar fi de față și oameni care n-o au și n-o pot dobândi. Așadar, credința e altfel alcătuită; nu e doar bunul cel mai înalt, ci și unul de care pot avea toți parte, iar cel care se bucură că

o are se bucură și pentru neamul omenesc fără de număr, pentru că, spune el, „ceea ce am eu, are sau poate avea oricine“. Cine îi dorește altuia credință și-o dorește sieși; cel care și-o dorește sieși o dorește oricui altcuiva, întrucât ceea ce-l face pe un om s-o aibă nu-l face diferit de alt om, ci tocmai asemenea aceluia; ceea ce îl face să aibă credință nu îl face diferit de alți oameni, ci întru totul asemenea lor.

O astfel de urare căuta acel om descumpănit: una pe care s-o poată face altcuiva din toată inima, cu toată puterea și din tot sufletul^{xi} și pe care să îndrăznească a o adresa tot mai launtric, pe măsură ce iubirea sa devine tot mai profundă. Atunci ar face o asemenea urare.

Să presupunem că un om ar merge la altul și i-ar spune: „Am auzit adesea credința laudată ca fiind bunul cel mai de preț; simt prea bine că nu o am; tulburarea vieții mele, firea mea împrăștiată, multele griji și altele de tot felul mă împiedică, însă știu că am numai o dorință, una singură: să am parte de ea.“ Dacă omul la care s-a dus ar fi binevoitor, i-ar răspunde: „E o dorință frumoasă și pioasă, la care nu trebuie să renunți, și atunci va fi cu siguranță împlinită.“ Nu-i așa că i s-ar părea un răspuns prietenos și că îl va asculta cu plăcere? Că doar oricine ascultă cu plăcere vorbindu-se despre împlinirea dorințelor. Însă timpul trece și el nu ajunge mai departe. Așa că merge la altcineva, încredințându-i și acestuia grija, dorința sa. Acesta îl privește grav și-i spune: „Cum poți să faci o asemenea confuzie? Dorința ta nu numai că e frumoasă și pioasă, și nu trebuie să renunți la ea cu nici un preț, dar ești și mult mai aproape de împlinirea ei decât crezi, pentru că e de datoria ta să ai credință, iar când nu o ai, acest lucru se întâmplă din vina ta și reprezintă un păcat.“^{xii} Omul nostru se va mira la auzul acestor vorbe și poate că

va gândi: „Poate că totuși credința nu e atât de minunată precum ne e descrisă, pentru că atunci ar fi nepotrivit să o dobândești atât de ușor. Spre a dobândi alte bunuri călătorești în lumea largă, ele fiind ascunse într-un loc îndepărtat, unde oamenii nu ajung decât cu mari primejdii, iar când lucrurile nu stau așa, împărțirea bunurilor e precum apa iazului din Betesda^{xiii}, despre care citim în Sfânta Scriptură: Din când în când un înger coboară și tulbură apele, iar cel care ajunge acolo primul – da, cel care ajunge primul devine fericit. Și să nu se-ntâmpale astfel și cu bunul cel mai înalt, credința, să nu fie legată de nici o greutate dobândirea ei?”

Omul nostru va gândi cu mai multă seriozitate la acest subiect și, chibzuind adânc, poate că va zice: „Totuși, are dreptate, așa stau lucrurile; au fost vorbe îndrăznețe, pline de sens și de miez; astfel trebuie să i se vorbească unui om, pentru că dorințele nu folosesc la nimic.“ Atunci, probabil că va avea loc o învolburare în sufletul său și, ori de câte ori va vrea să-și găsească odihna într-o dorință, omul își va striga sufletul la ordine și-i va spune: „Știi că n-ai voie să-ți dorești.“ Când sufletul îi va fi cuprins de angoasă, îl va striga și-i va zice: „Simți angoasă pentru că dorești, ea e o formă a dorinței și doar știi că n-ai voie să dorești.“ Apoi va merge mai departe. Când se va afla în pragul disperării, spunându-și: „Nu pot; toți ceilalți pot, numai eu nu; o, de n-aș fi auzit niciodată acele vorbe, de m-ar fi lăsat să merg netulburat pe cale cu tristețea – și cu dorința mea“, își va striga sufletul și-i va zice: „Ești viclean, fiindcă spui că dorești credința și te porți ca și cum ar fi vorba despre ceva exterior pe care poți să-l dorești, pe când tu știi de fapt că e vorba despre ceva lăuntric, pe care nu poți decât să-l vrei; te înșeli pe tine însuți, spunând: «Toți ceilalți oameni pot, numai eu nu», și totuși ți-e limpede:

ceea ce-i face pe toți ceilalți s-o poată avea e ceea ce-i face întru totul la fel cu tine. Așa încât, dacă ar fi adevărat că nu poți, n-ar putea nici ceilalți. Așadar, nu-ți trădezi doar propria cauză, ci și, în măsura în care ține de tine, cauza tuturor oamenilor; și, excluzându-te umil dintre ei, le ucizi cu viclenie puterea!“

Apoi omul ar merge mai departe. Educat astfel cu încetul, vreme mai îndelungată de către îndrumător^{xiv}, poate că va ajunge la credință. „Educat“ de parcă l-ar fi educat un alt om! Dar nu așa stau lucrurile; e doar o confuzie, o aparență. Un om poate face multe pentru altul, dar nu poate să-i dea credința. Auzim tot felul de vorbe în lume. Unul spune: „Formarea mea e propria mea operă; nu datorez nimănui nimic“ – și crede că poate fi mândru de acest lucru. Un altul spune: „Cutare maestru excepțional a fost profesorul meu, consider că e o onoare să mă pot numi discipolul său“ – și crede că poate fi mândru de acest lucru. Nu vom hotărî noi dacă astfel de vorbe sunt întemeiate, dar, pentru a avea sens, ele nu se pot referi decât la cei deosebit de talentați: cei care și-au fost suficienți lor înșiși de la bun început, sau care au fost atât de privilegiați încât să poată deveni discipolii unor oameni extraordinari. Noi însă, credincioși ascultători, noi, cei care am fost prea neînsemnați pentru a deveni discipoli, ce s-ar cuveni să spunem? Dacă un om ar zice: „Când oamenii m-au respins, m-am dus la Dumnezeu și el mi-a devenit dascăl, iar aceasta e mântuirea, fericirea și mândria mea“, ar fi oare mai puțin frumos? Și totuși, oricare om poate să spună asta, poate îndrăzni să o spună; o poate spune ca adevăr, și când nu o spune ca adevăr, nu face acest lucru deoarece gândul n-ar fi adevărat, ci pentru că îl răstălmăcește. Orice om poate îndrăzni să o spună. Că fruntea sa e teșită aproape ca la jivine sau că se boltește mai mândră decât cerul, că brațul său e

Cuprins

<i>Introducere</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	47

Două discursuri edificatoare (1843)

Cuvânt înainte	51
Ce așteaptă credința. În ziua de Anul Nou	53
Orice dar bun și desăvârșit este de sus	79

Trei discursuri edificatoare (1843)

Cuvânt înainte	101
Iubirea acoperă o sumedenie de păcate	103
Iubirea acoperă o sumedenie de păcate	120
Întărirea omului dinăuntru	131

Patru discursuri edificatoare (1843)

Cuvânt înainte	159
Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat	161

Orice dar bun și desăvârșit este de sus	180
Orice dar bun și desăvârșit este de sus	197
Să-ți câștigi sufletul în răbdare	218

Două discursuri edificatoare (1844)

Cuvânt înainte	241
Să-ți păstrezi sufletul în răbdare	243
Răbdarea în așteptare	270

Trei discursuri edificatoare (1844)

Cuvânt înainte	297
Adu-ți aminte de Făcătorul tău în zilele tinereții tale	299
Așteptarea unei fericiri veșnice	321
El trebuie să crească, iar eu să mă micșorez	345

Patru discursuri edificatoare (1844)

Cuvânt înainte	365
Nevoia de Dumnezeu e suprema desăvârșire a omului	367
Țepușul din carne	402
Împotriva lașității	426
Cine se roagă așa cum trebuie luptă prin rugăciune și învinge – prin faptul că Dumnezeu învinge . . .	460

Trei discursuri la ocazii imaginate (1845)

Cuvânt înainte	491
La o spovedanie	493
La o cununie	531
La un mormânt	561
<i>Note</i>	599